

נא רחם, אנוש, על תלוינים

מרוסית: ריטה קוגן

אלכסנדר ארקדייביץ' גאליץ' הוא שם העט של אלכסנדר אהרנוביץ' גינזבורג (1918-1977), משורר, תסריטאי, מחזאי, איש קולנוע, סופר וזמר-יוצר רוסי, שהלחין וביצע את שיריו. השירים שנאסרו להשמעה הופצו באופן מחתרתי בחוגי הדיסידנטים וזכו לתהילה. שיריו הם פוליטיים במופגן, ועם זאת ליריים להפליא. רבים מהם עוסקים בפשעי השלטונות הדכאניים והרצחניים כנגד אנשים מפורסמים ופשוטי-עם כאחד. רבים רואים בו את ממשיך דרכו של ניקולאי אלכסייביץ' נקרסוב, משורר-עם בן המאה ה-19 שהעניק שמות ופנים לנרדפים ולמעונים והוקיע את המענים ואת משתפי הפעולה עמם. על שיריו אלה שילם גאליץ' בחייו. ב-1974 הוגלה מברית המועצות, וב-1977 נהרג כתוצאה מתאונת חשמל ביתית בהיותו בן שישים בלבד. לדעת רבים, התאונה הביתית הייתה מבויימת, ולמעשה היה זה רצח פוליטי מתוכנן היטב. יחסו של גאליץ' ליהדותו היה מורכב. הוא הגדיר את עצמו כמשורר רוסי ממוצא יהודי, אך לא כמשורר יהודי וודאי לא כמשורר יידי (אף שידע יידיש). עם זאת, גאליץ' ענד על צווארו מגן דוד גדול עשוי ברזל. כאשר נשאל לפרש האקט המסוכן הזה, ענה שבעבורו מגן דוד הוא סמל להשתייכותו למעוני גטו ורשה ולרצוחי אושוויץ וטרבלינקה. "זה מעין אפר של קלאס מתדפק על לוח לבי (ציטוט מתוך ספרו של שארל דה-קוסטר "טיל אוילנשפיגל" שהיה פופולרי מאד בברית המועצות), אבל במקרה שלי זהו מגן דוד שמתדפק על לוח לבי". ב-1970 כתב גאליץ' את הפואמה "קדיש" המוקדשת לזכרם של יאנוש קורצ'אק ותלמידיו מבית היתומים, שנשלחו אל מותם בטרבלינקה.

רי"ק

מחול התלוינים

נים לא נים לתלוינים בלילות.
אז יוצאים התלוינים לבלות.
מבקרים ומארחים זה את זה
ופותחים שלחן ברחב חזה.
איךרה, דג מעשן ובשרים,

וְקוֹנִיאֵק ק.ב. מִהֶמְבְּחָרִים,
 וְאַחַר כֵּן סִפְּלִי תָה, פְּרָלִינִים,
 טֶרֶט "הַגְּדוּד" וְעוֹגִיּוֹת "הַצְּדָעָה",
 וְיוֹשְׁבֵי יַחְדוֹ מְמַחִי תִלְיָנִים
 וְשָׂרִים בְּרִגְשָׁנוֹת מְדוּדָה,
 "עַל סִטְלִין הַחֶכֶם, הֵיקָר, הָאֶהוּב..."
 בְּשִׁמְיָה עוֹד, נִשְׁבָּעִים הַתִּלְיָנִים,
 וְתַחֲזוֹר בְּעוֹד? שׁוֹאֲלִים הַתִּלְיָנִים,
 בְּמַהֲרָה, כְּבוֹד! מִפְּצִירִים הַתִּלְיָנִים,
 קוֹם אֲבִינוֹ, תִּסְדֵּר עֲנִינִים.
 אֵיקָרָה מִתְגַּבֶּהֶת עַל פֶּת לָחֵם
 רֶה, לָבֵן, דְּמָעוֹת כְּמוֹ מִי רוֹתְחִין.
 גַּם לַתִּלְיָנִים יֵשׁ עֲצָב־שֶׁכֶם,
 נָא רַחֵם, אֲנוּשׁ, עַל תִּלְיָנִים.
 רַע וְמָר לַתִּלְיָנִים בְּלִילוֹת,
 נַחֲלָמוֹת לַתִּלְיָנִים בְּלֵהוֹת,
 בַּחֲלוּם, כְּמוֹ בַחֲיִים מְשֻׁפְּרִים,
 הֵם חוֹבְטִים בְּתִלְיָנִים אַחֲרֵים.
 בַּחֲלוּם דּוֹפְקִים כְּמוֹ בְּנִעוּרִים,
 בָּרֶךְ טָסָה לַתּוֹךְ רֶה אֵיבָרִים,
 זוֹעֲקִים וּמִתְפַּחֲחִים הַתִּלְיָנִים.
 מְבִיאִים לָהֶם רוֹפְאִים מִהֶדְחוּפִים,
 הַקּוֹמוֹת זְזוֹת בְּתוֹךְ הַבְּנִינִים,
 וְאֵלֵיו הֵם בְּעֲצָבוֹת נִכְסָפִים,
 "אֵל סִטְלִין הַחֶכֶם, הֵיקָר הָאֶהוּב..."
 סֶדֶר? בְּטַח! נִזְכָּרִים הַתִּלְיָנִים,
 וְגַם שְׁפָע! מְצִינִים הַתִּלְיָנִים,
 סָגַר עֲנִין, אוֹמְרִים הַתִּלְיָנִים,
 קַח קִנְיִן, קוֹרְצִים הַתִּלְיָנִים.
 הַמְשַׁמֵּר יוֹגֵק חֲמָצָן לַתּוֹךְ.
 כָּלוּם אֲצַעֵק, קוֹלִי חֶסֶר אוֹנִים.
 גַּם הַתִּלְיָנִים יוֹדְעִים לִפְחָד,
 נָא רַחֵם, אֲנוּשׁ, עַל תִּלְיָנִים.

1969

מתוך "קדיש"

כאשר תשובו להיזכר בשמות הגיבורים, אל תשכחו בבקשה,
אני מפציר בכם, את פטר זלבסקי, גרנדיר, נכה מלחמה,
ששירת אצלנו בבית היתומים בתור שומר, ושנורה למוות
בידי שוטרים פולנים בסתיו 1942.

הורו לירות. ירו.
אבל בטרם הוא נשר,
קפי העץ נשרו.
בטרם השתתק לבו,
ידיו התנופפו
לעבר החלון שבו
פני יקיריו נבטו.
...האל יתן לי בטובו:
בסוף ידי ארים
לעבר החלון שבו
יביטו בי פנים.

1970

הוא רק טאטא את החצר
כאשר הם נכנסו.
היה להם דבור אחר,
כמו קצה עולם חצו.
כמו התיצבו על קו סיום,
ששם רק "לא" ו-"כן".
עליו פקדו במין איום,
גש הנה, איש זקן.
דרשו לדעת, פולני?
ענה, כן, פולני.
איך זה? אמרו, לא הגיוני.
ענה, כן הגיוני.
חת'כת קטום, מה עם חיים?
למה, לעזאזל,
אתה פה בילדי ז'ידים
כמו עוד ז'יד מטפיל?
למה, אמרו לו, טאם טאם טאם,
למה מרים אפו?
תבין, אמרו, הן פולין שם!
ענה, הן פולין פה.
היא שם, היא כאן, קטנה, גדולה,
אותה אחת תמיד,
ארצי, ארצי האמללה,
הארץ הפלאית.
שוב שאלו, אז פולני?
ענה, כן, פולני.
ובכן, אמרו, די פסקני.
ענה, קצת פסקני.
אמרו, הנשף כבר נגמר.